

V. Lambert, *Chronicles of Flanders 1200-1500. Chronicles written independently from 'Flandria Generosa'* (Verhandelingen der Maatschappij voor geschiedenis en oudheidkunde te Gent XIX; Gent: Maatschappij voor geschiedenis en oudheidkunde, 1993, 176 blz., Bf600,-, ISSN 0779-8482).

Met de verschijning van *Chronicles of Flanders 1200-1500* is een belangrijke eerste stap gezet naar een repertorium van Vlaamse verhalende bronnen. Véronique Lambert beschrijft, afgezien van enkele continuaties en een samenvatting, vijftien kronieken uit de periode 1200-1500. Deze kronieken hebben gemeen dat zij handelen over de geschiedenis van het graafschap Vlaanderen, geschreven zijn door in het graafschap Vlaanderen (het 'oude' — maar welk oude? — inclusief Artois en Doornik) geboren en/of werkzame schrijvers en dat zij niet behoren tot het grote en ingewikkelde complex kronieken dat onder de noemer van *Flandria generosa* kon worden samengebracht. Aan deze laatste groep kronieken die zijn ontstaan uit de *Genealogia comitum Flandriae* zal een aparte studie worden gewijd.

Toch wierp het *Flandria generosa-complex* al zijn schaduw vooruit door het punt van vertrek aan te geven: 1164. In dat jaar werd in het klooster Sint-Bertijns bij Sint Omaars een tot een kroniek uitgedijde genealogie van de Vlaamse graven geschreven. Geïnterpoleerd en voortgezet vanaf het einde van de twaalfde eeuw beheerste deze kroniek gedurende eeuwen de geschiedschrijving over het Vlaamse graafschap. De eerste kroniek die Véronique Lambert opneemt — die van Boudewijn van Ninove — is echter pas in het midden of zelfs pas tegen het eind van de dertiende eeuw geschreven, zodat het in de titel genoemde jaartal wat misleidend is. Waarschijnlijk houdt dit vertrekpunt verband met de opzet van het gehele, project, dat beoogt aan te sluiten op de *Index scriptorum operumque Latino-Belgicorum Medii Aevi* van Genicot en Tombeur. Over de beoogde andere delen van dit project wordt echter in dit eerste deel nog vrij weinig concreets meegedeeld.

Onderde kronieken van Vlaanderen die onafhankelijk zijn van de *Flandria Generosa* gaat een grote diversiteit schuil. De werken van Boudewijn van Ninove, van Johannes van Tielrode, van Gilis li Muisis en van Johannes Brando zijn wereldkronieken die uitlopen op de geschiedenis van de eigen regio, waarbij of het klooster waartoe de schrijver behoort of de stad waar hij woont de meeste aandacht krijgt. Andere schrijvers, onder wie Froissait, Olivier van Dixmude en Johannes Surquet behandelen een bepaalde periode uit de Vlaamse geschiedenis. Alleen Adriaan de Buten Philip Wielant hebben een 'echte' kroniek van Vlaanderen ophun naam staan. Adriaan de But schreef zijn *Chronicon Flandriae* (792-1419) in de cisterciënzer abdij Ter Duinen, waar rond het midden van de veertiende eeuw Johannes Brando met zijn *Chronodromom*, een wereldkroniek tot 1414, een begin had gemaakt met een historiografische traditie. Adriaan de But was ook een van de continuators van deze kroniek.

Philip Wielant koos een andere invalshoek, die hij als rechtsgeleerde het beste beheerste: de dynastieke en constitutionele geschiedenis van de Vlaamse graven, de rechten van de onderdanen en de relaties met andere vorstendommen staan centraal in zijn *Recueil des antiquitez de Flandre*. De auteurs zijn voor het merendeel geestelijken die in het Latijn schreven. De nauw met het hof verbonden schrijvers bezigden het Frans. De enige in het Nederlands geschreven kroniek is die van deleperse burger Olivier van Dixmude over de jaren 1377-1443.

Véronique Lambert verschaft een schat aan informatie betreffende de opgenomen werken. Uitvoerig gaat zij in op de auteur: zijn achtergrond en zijn voorkeuren worden zo mogelijk met citaten uit de teksten zelf toegelicht. Datzelfde geldt ook voor de door de auteur gebruikte bronnen en het eventueel gebruik van mondelinge informatie of de kennis op grond van eigen waarneming. Zo blijkt Adriaan de But kennis te hebben genomen van een werk van Dirk

Frankenszoon Pnuw van Gorkum, waarmee waarschijnlijk diens *Chronicon Universale* bedoeld zal zijn. Het werpt licht op het circuit van historici in de tweede helft van de vijftiende eeuw.

De inhoud, plaats en datum van ontstaan en het belang van de kroniek worden kort behandeld. De bewaard gebleven handschriften, de edities en bibliografische referenties volgen tot slot. Alle kronieken zijn uitgegeven, hoewel soms slechts gedeeltelijk. De bibliografie behelst, zo stelt de samenstelster teleurgesteld vast, nauwelijks recente studies. De volgorde waarin de kronieken zijn opgenomen is mij niet duidelijk: deze lijkt chronologisch te zijn, maar er zijn uitzonderingen. Zo wordt de *Chronique des Pays-Bas, de France, d'Angleterre et de Tournai*, volgens Lambert kort na 1483 geschreven, geplaatst na de *Chronique de Normandie abrégée* (tussen 1371 en 1390 geconcipieerd, maar voor de kort na 1404 voltooid *Chroniques de Franche, d'Angleterre, de Flandres, de Lille et spécialement de Tournai*). Speelt hier de oude, maar door Lambert bestreden visie dat de *Chronique des Pays-Bas* in eerste instantie omstreeks 1378 is ontstaan, nog mee?

In het commentaar trof mij de herhaalde malen gemaakte opmerking dat hoe minder de auteur afhankelijk is van zijn geschreven bronnen, des te waardevoller zijn geschrift is. Het begint al bij de verantwoording (14): door zoveel mogelijk de gebruikte bronnen op te sporen 'we have traced the limits of the 'original' portion of each of the chronicles, since this is of historical relevance and can thus serve as a starting point for further research'. Bij het *Chronodromom* van Johannes Brando wordt opgemerkt dat deze 'a source almost valueless for scholars looking for original information on the history of Flanders' is (111) en bij Philip Wielant leidt dit tot de constatering dat de informatie uit de vijftiende en zestiende eeuw van uitzonderlijk belang is (153), terwijl mij toch ook de zienswijze van de auteur over het ontstaan van Vlaanderen als vorstendom uiterst interessant lijkt. Deze opvatting van wat waardevol is doet mij te veel denken aan de kleine letters in de vroegere edities: wat aan een ouder werk is ontleend, is niet belangrijk. Het doet afbreuk aan de manier waarop een auteur met zijn bronnenmateriaal is omgegaan en aan het werk als geheel.

Een lijst van bibliotheken, waarde bewaard gebleven handschriften zich bevinden alsmede de geraadpleegde catalogi zijn toegevoegd. Helaas ontbreken een alfabetische lijst met beginwoorden, die wel bij de respectieve handschriften zijn vermeld, en een index.

De uitvoerigheid waarmee de auteur en de informatie waarop zijn werk berust, worden behandeld, heeft grote voordelen. We kunnen Véronique Lambert niet dankbaar genoeg zijn voor de consciëntieuze wijze waarmee zij ons haar bevindingen presenteert. Het prikkelt ook tot vragen naar meer. Om er een te noemen: in hoeverre speelt de kloosterorde waartoe de auteur behoort een rol. Geen betere erkentelijkheid kon de samenstelster ten deel vallen dan een hernieuwde belangstelling voor deze verhalende bronnen, waarbij getracht wordt de gerezen vragen te beantwoorden.

M. Carasso-Kok

Chr. J. Kolman, *Naer de eisch van 't werck. De organisatie van het bouwen te Kampen 1450-1650* (Dissertatie Utrecht 1993, Werken van de Vereniging tot beoefening van Overijsselsch regt en geschiedenis XL; Utrecht: Matrijs, 1993, 436 blz., f49,95, ISBN 90 5345 036 X).

De ongebruikelijke combinatie van een bouwtechnische opleiding en een academische geschiedenisstudie heeft bij deze auteur geresulteerd in een zeer aantrekkelijke (en royaal geïllustreer-